

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)

“ ____ ” _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 6.030504 «Економіка підприємства»
за освітньою програмою бакалавр

на тему: «Розробка програм розвитку малого і середнього підприємництва в
місті Одеса»

Виконавець:

студентка факультету економіки та
управління підприємництвом
Здоровець Карина Валеріївна _____

Науковий керівник:

к.е.н, доцент

Клевцевич Наталія Анатоліївна _____

Одеса 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	
1.1. Поняття підприємницької діяльності, малого і середнього підприємництва.....	5
1.2. Характеристика методів дослідження стану і розвитку підприємницької діяльності. Сутність та різновиди програм розвитку підприємництва	10
1.3. Зарубіжний досвід регулювання малого і середнього підприємництва у світі.....	16
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В МІСТІ ОДЕСА	
2.1. Аналіз стану малого і середнього підприємництва на державному рівні і в місті Одеса.....	23
2.2. Оцінка державної політики у сфері розробки програм розвитку малого і середнього підприємництва.....	33
 РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В МІСТІ ОДЕСА	
3.1. Можливості імплементації зарубіжного досвіду у програми розвитку малого і середнього підприємництва.....	50
3.2. Пропозиції щодо вдосконалення програм розвитку малого і середнього підприємництва в місті Одеса.....	58
 ВИСНОВКИ	 66
Список використаних джерел	70

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку України панує ринкова конкурентна економіка, яка заснована на великій кількості суб'єктів підприємництва, які конкурують між собою за кращі умови господарювання та реалізації своїх товарів і послуг. Конкуренція стимулює підприємців покращувати якість продукції, знижувати собівартість продукції задля зниження ціни реалізації, застосовувати новітні сучасні технології, рухати науково-технічний прогрес вперед. Основу всіх суб'єктів господарювання України складають малі та середні підприємства, адже вони складають понад 90 % серед усіх підприємств. Світова тенденція співпадає з українською, основу економічної системи у більшості країн світу складають саме малі та середні підприємства, їх частка зазвичай перевищує 80-90 %. Нині Україна знаходиться у нестабільній економічній та політичній ситуації, велика частка підприємств щороку стають збитковими. Через це Україна потребує ретельного аналізу існуючих проблем, реалізацію заходів щодо їх негайного вирішення і подальшого запобігання їх появі.

В Одесі на початок 2019 року частка малих і середніх підприємств становить 99,9 % від загальної кількості. Це вимагає ретельного вивчення специфіки малих і середніх фірм, особливостей їх роботи, виявлення сильних і слабких сторін, аналіз проблем, з якими вони стикаються в українських реаліях сьогодення. Існує необхідність допомоги і підтримки малому і середньому бізнесу з боку державних і місцевих органів влади.

Одеса – сучасне, прогресивне, привабливе місто, яке постійно розвивається. Зараз в Одесі діє «Програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2019-2021 роки», що розроблена Департаментом економічного розвитку м. Одеси та затверджена Одеською міською радою. Програма містить ряд заходів, які спрямовані на вирішення головних проблем малого і середнього бізнесу в Одесі, однак наявні проблеми вимагають подальшого уточнення та вивчення, реалізацію нових шляхів їх вирішення.

Мета роботи – теоретичні та методологічні аспекти малого і середнього підприємництва в Одесі, програм розвитку підприємництва міста, а також надання пропозицій щодо їх удосконалення.

Для досягнення поставленої мети було поставлено наступні **завдання**:

- розглянути теоретичні основи підприємницької діяльності, виявити особливості малих і середніх підприємств;
- виявити сутність, різновиди і особливості запровадження програм розвитку малого і середнього підприємництва;
- проаналізувати сучасний стан малого і середнього підприємництва в Україні та в Одесі;
- надати характеристику державній та місцевій політиці у напрямі підтримки розвитку малого і середнього бізнесу;
- надати пропозиції щодо шляхів удосконалення наявних програм розвитку малого і середнього підприємництва, запропонувати заходи для їх покращення.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методологічних аспектів дослідження програм розвитку малого і середнього підприємництва в Одесі.

Об'єкт дослідження – обґрунтування шляхів удосконалення існуючих програм розвитку малого і середнього підприємництва в Одесі.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань при виконанні роботи були використані наступні методи: методи теоретичного узагальнення і порівняння (аналіз, синтез, індукція і дедукція) – для дослідження теоретичних аспектів проблеми, графічний метод – для відображення отриманих показників за допомогою графіків і діаграм, метод порівняння – для порівняння показників у різні роки, аналіз їх динаміки. Обробка даних здійснювалась з використанням пакету EXCEL для Windows.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові публікації вітчизняних учених, нормативно-законодавчі акти України, місцеві та регіональні Програми розвитку підприємництва, навчальні посібники, звіти та аналітичні матеріали державних і місцевих органів влади.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджуються теоретичні, методичні, прикладні аспекти програм розвитку малого і середнього підприємництва в місті Одеса і зроблено наступні висновки:

1. Поняття підприємницької діяльності та підприємця постійно змінювалось та оновлювалось з плином часу, думки вчених відрізнялися одна від одної, надаючи підприємництву різних характеристик і пріоритетів. У Статті 1 Закону України «Про підприємництво» від 05.04.2015 зазначено наступне: «Підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством».
2. Основу економіки України складають малі та середні підприємства, які у 2019 році становлять більше 90 % усіх підприємств України. Головними перевагами таких підприємств є: створення нових робочих місць, посилення конкуренції на вільному конкурентному ринку, здатність до швидких змін і гнучкості у своїй діяльності. Разом і з тим, вони мають і свої недоліки: високий комерційний ризик, бо вкладаються особисті кошти, малі і середні підприємства не мають доступу до великих і значних науково-технічних програм, має місце і певне обмеження доступу до значних ресурсів і капіталу, вони найбільш чутливі і вразливі через економічні коливання і кризи тощо. Через це, малі і середні підприємства вимагають особливої уваги і підтримки з боку держави і державної регуляторної політики.
3. Програми розвитку малого і середнього підприємництва розробляються органами місцевого самоврядування, на основі Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» та інших.

Програми відображають систему цілей, завдань, цільових показників і комплекс заходів для їхнього досягнення та реалізації. Метою Програм є створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва, покращення економічного потенціалу міста, розвиток його конкурентоспроможності, розвиток пріоритетних галузей економіки, забезпечення зайнятості населення шляхом заохочення підприємців до розвитку їх діяльності.

4. Нині в Україні наявні такі проблеми малого і середнього підприємництва, які потребують вирішення: недостатня база фінансових, матеріальних, технічних, інвестиційних ресурсів; диспропорційність розвитку секторів економіки; відсутність сприятливого інвестиційного і підприємницького клімату, відтік молодого населення закордон; вузька спеціалізація малих підприємств; нестабільна економічна і політична ситуація в країні. Усі ці та інші проблеми обумовлюють необхідність державного та місцевого централізованого втручання та підтримку малого і середнього бізнесу.
5. Державна політика у сфері розвитку малого і середнього підприємництва має на меті створення сприятливих умов для розвитку малих і середніх підприємств, утворення привабливого інвестиційного і інноваційного клімату, здійснюється на основі принципів ефективності, раціональності державної підтримки, доступності її отримання, відкритості і прозорості державної політики тощо. Основними видами державної підтримки є: пряме фінансування, надання дотацій, субсидій, цільових кредитів, зменшення податкового зобов'язання, надання податкових пільг; організація конференцій, ярмарок, семінарів, конкурсів для інформаційного забезпечення підприємців та залучення іноземних інвестицій; розробка стратегій, концепцій та програм розвитку малого і середнього підприємництва тощо.
6. На сьогодні Програми розвитку малого і середнього підприємництва мають розпливчаті, неконкретні цілі їх запровадження, відсутні кількісні індикатори оцінки їх результативності та ефективності, строки завершення програм у зв'язку з передчасним досягнення запланованих цілей відсутні, через

відсутність кількісного виміру очікуваних та реальних результатів. Програми, які розробляються на регіональних рівнях, є малоефективними через недостатність фінансування, обмеженість наданих ресурсів, недосконалість системи статистичних досліджень, низьку якість реалізації. Проведений аналіз існуючих програм підтримки розвитку малого і середнього підприємництва показав, що головними недоліками нині є: відсутність ретельного аналізу результатів, які були чи не були отримані по закінченню попередніх програм, зокрема немає оцінки ефективності реалізованих програм (порівняння бюджетних видатків з отриманим економічним і соціальним ефектом, аналіз впливу бюджетних коштів і запроваджених заходів на зміну в основних показниках розвитку малого і середнього бізнесу); відсутність конкретної і чіткої постановки проблеми, на яку спрямована програма; розпливчатість та неконкретність цілей, поставлених у програмі; неузгодженість у ланцюжку «проблема – ціль – завдання»; відсутність аналізу ефективності, а іноді і результативності у програмах тощо.

7. На сьогодні в Одесі діють такі програми: «Програма розвитку малого і середнього підприємництва у місті Одесі на 2019-2021 роки», «Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2017-2020 роки», «Стратегії економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року», які направлені на вирішення проблем малого і середнього бізнесу і створення усіх необхідних умов для його розвитку. Основними проблемами, з якими стикаються малі та середні підприємства України і Одеси, в тому числі, є: брак та гостра нестача фінансових, інвестиційних, інноваційних, інформаційних, матеріальних та інших ресурсів; обмеженість доступу до виходу на міжнародні світові ринки; складність у реалізації інноваційної складової діяльності підприємств, через дороговизну розробок або купівлі новітніх передових технологій.
8. Для подолання проблем, пов'язаних з реалізацією запроваджуваних програм, для підвищення їх ефективності слід і в подальшому вдосконалювати методологію розробки Програм, з метою їх реалізації не як символічних

загальних заходів, які спрямовані на підтримку системи, а не конкретно малого і середнього бізнесу, а як вагомих, значущих, масштабних, послідовних економічних заходів і дій, що принесуть реальний відчутний конкретний економічний і соціальний ефект, який матиме кількісне визначення і індикатори, за допомогою яких можна визначити ефективність реалізованих програм. Для покращення регіональних Програм, для конкретизації запланованих завдань і цілей, для зниження розпливчатості у запроваджуваних заходах, зокрема у місті Одеса, слід розширити коло програмних дій.

Сьогодні Україна перебуває у край нестабільному економічному і політичному положенні, тож поступова обґрунтована державна і місцева політика є важливим елементом розвитку і розквіту нашої країни. Проблеми, із якими стикається малий і середній бізнес, потребують подальшого ретельного аналізу і вивчення, з метою запровадження нових інноваційних сучасних методів їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Квасниця О. Еволюція підходів до трактування сутності підприємництва / О. Квасниця // Економічний аналіз. - 2012. Т. 10 (4). –С. 156-160. — Режим доступу: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:gKMJMnvJ9IYJ:irbis-nbu.gov.ua/cgibin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe/ecan_2012_10\(4\)_37.pdf](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:gKMJMnvJ9IYJ:irbis-nbu.gov.ua/cgibin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe/ecan_2012_10(4)_37.pdf)
2. Купчак Б.Ф. Підприємництво: суть та умови здійснення / Б. Ф. Купчак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2 – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/pidpriemnitstvo-sut-ta-umovi-zdiysnennya.pdf>
3. Царенко Д. К. Підприємництво в теоріях Р. Кантильона, Маркса, Веблена і Шумпетера: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://esa-conference.ru/wp-content/uploads/files/pdf/TSarenko-Denis-Konstantinovich.pdf>
4. Кудласевич О. М. Формування концептуальних засад теорії підприємництва в українській економічній думці другої половини ХІХ - початку ХХ ст. // Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К., 2008. - 18 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbu.gov.ua/cgibin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2008/08komdpp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
5. Про підприємництво: Закон України від 05.04.2015 - [Електронний ресурс] /Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
6. Сіменко І. В. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. / І. В. Сіменко, Т. Д. Косової. — К.: Центр учбової літератури, 2013. — 384 с. – Режим доступу: <http://pe.nmu.org.ua/ua/student/informzabezp/.pdf>
7. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства / Г. В. Савицька// 6-е видан., випр. і допов. — М. : ИНФРА-М, 2017. – 378 с. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/deyatelnost-predpriyatiya-2/index.htm>

8. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств: підручник / Ф. В. Горбонос // Економіка підприємств: підручник - К. : Знання, 2010. - 463 с. – Режим доступу: <https://westudents.com.ua/knigi/101-ekonomka-pdprimstv-gorbonos-fv.html>
9. Методичні рекомендації щодо формування і реалізації регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва - [Електронний ресурс] /Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7kKay_epDmMJ:www.mk.gov.ua/store/files/announce_1431500479.doc+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
10. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: Закон України від 05.10.2017 р. №2164-VIII [Електронний ресурс] / Верховна Рада Україна. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>
11. Томнюк Т. Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу уроки для України // Економіка і суспільство. Випуск # 16 – 2018 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/80.pdf
12. Толмачова Г. Ф. / Регулювання розвитку малого і середнього підприємництва: Досвід зарубіжних країн для України // Г. Ф. Толмачова, В. І. Ляшенко, Г. В. Колеснікова. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.evd-journal.org/download/2017/1\(47\)/pdf/22-Tolmachova.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2017/1(47)/pdf/22-Tolmachova.pdf)
13. Умеров Р. Е. Використання зарубіжного досвіду інноваційного розвитку малого і середнього бізнесу в сучасних умовах українського ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Me_EpjwSE0EJ:www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exeape_2012_6_13.pdf
14. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>

15. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Колісніченко П. Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/13.pdf
17. Романська О. Аналіз статистичних показників розвитку підприємництва в Україні у 2015 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://platforma-msb.org/analiz-statystychnyh-pokaznykiv-rozvytku-pidpryyemnytstva-v-ukrayini-u-2015-rotsi/>
18. Кир'язова Т. О. Особливості розвитку малого підприємництва в Україні // Глобальні та національні проблеми економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5863/1/96.pdf>
19. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Закон України від 25.05.2017 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p#n8>
20. Програма розвитку малого і середнього підприємництва у місті Одесі на 2019-2021 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.omr.gov.ua/acts/council/114628/>
21. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
22. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1.05.2019 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97>

23. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон України від 10.06.2012 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>
24. Департамент економічного розвитку Одеської міської ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ua/city/departments/economy/>
25. Програму розвитку малого і середнього підприємництва у місті Одесі на 2016-2018 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/81351/>
26. Підсумковий звіт про виконання Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Одесі на 2016 - 2018 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/OD190007?an=12>
27. Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2017-2020 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/405-VII.pdf>
28. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/91050/>
29. Про затвердження основних підходів до запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 02.08.2018 р. № 805. Електрон. дані. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1835323> - 10
30. Плєскач В. Л. Сучасні підходи щодо фінансового регулювання механізму реалізації цільових програм / Плєскач В. Л., Желябовський Ю. Г. // Фінанси України. – 2018. – № 1. – С. 58–73.
31. Чугунова І. Я. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету / Чугунова І. Я., Запатріна І. В. // Фінанси України. – 2018. – № 5. – С. 3–14.

32. Гончарук Т. В. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Vgon0xaA34J:www.economy.nauka.com.ua>
33. Варналій З. С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Д. С. Покришка // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dxuRNuuvTE0J:sp.niss.gov.ua/content/articles/files/9_2-1434102700.pdf
34. Бутенко А. Державна підтримка підприємницького сектору України: досвід і проблеми / А. Бутенко, І. Сараєва // Економіка України. - 2012. - № 5. - С. 41-51. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2012_5_5